

Pitääkö suorituksia palauttaa ylivoimaisen esteen tilanteessa

– case Korona ?

Korona-viruksen leviäminen on herättänyt kysymyksiä siitä, onko kyse ylivoimaisesta esteestä eli force majeure-tilanteesta. Entä mitä tehdään jo ennakolta suoritettujen maksujen osalta? Pitääkö niitä palauttaa? Tai mitä voi laskuttaa keskeytyneestä toimituksesta?

Mikä on ylivoimainen este ?

Ylivoimainen este määritellään yleensä seuraavasti:

Ylivoimaisella esteellä tarkoitetaan tapahtumia,

- jotka sattuvat sopimuksen teon jälkeen
- joihin sopimuspuolet eivät voi vaikuttaa
- jotka eivät olleet sopimusta tehtäessä ennakoitavissa
- jotka estävät sopimuksen täyttämisen kokonaan tai osaksi tai tekevät sen kohtuuttoman vaikeaksi.

Kaikkien neljän mainitun edellytyksen tulee täytyä, jotta kyseessä olisi ylivoimainen este.

Epidemia voi muodostua ylivoimaiseksi esteeksi tilanteessa, jossa viranomaiset rajoittavat tai kieltävät toimintoja – esimerkiksi yleisötilaisuuksia tai määräävät karanteeniin jonkin tuotantolaitoksen Suomessa tai ulkomailla.

Epidemian levitessä ylivoimainen este voi syntyä luonnollisesti syntyä myös siten että esimerkiksi merkittävä osa tuotantolaitoksen tai muun työpaikan henkilökunnasta sairastuu. Syytä on aina muistaa, että ylivoimainenkin este on pyrittävä voittamaan – käyttämällä jotain muuta toimittajaa, kuljetusmuotoa tai toimintatapaa. Jos yritys voi esteestä huolimatta täyttää joitain sopimuksen osavelvoitteita, sen on niin myös tehtävä.

Huomattava on, että yrityksen omaan varovaisuuteen perustuva päätös esimerkiksi olla osallistumatta sovittuun tapahtumaan tai muu tilauksen peruutus käsitellään normaalien peruutusehtojen mukaisesti niin kauan kuin kyse ei ole ylivoimaisen esteen tilanteesta. Jos peruutusehtoja ei ole käytössä, katsotaan tilauksen peruutus oikeustoimilain mukaan niin kauan mahdolliseksi ennen kuin se on merkittävästi vaikuttanut toimittajan toimintaan (varattu kapasiteettia, henkilökuntaa, alihankintaa jne.).

Ylivoimaiseen esteeseen menestyksellisesti vetoava vapautuu sopimussuoritusvelvollisuudestaan sekä vahingonkorvausvelvollisuudestaan mukaan lukien sopimussakot, jos tämä antaa viipymättä asiaa koskevan ilmoituksen sopimuskumppanilleen. Jos ilmoitus viipyy aiheettomasti, vapautus käynnistyy vasta ilmoituksen saapuessa sopimuskumppanille.

Ylivoimaisesta esteestä voidaan sopia sopimuksissa tarkemmin

Yritysten välisissä sopimuksissa voidaan vapaasti – ja kannattaakin – sopia force majeure-tilanteista tarkemmin. Sopimusvapauden puitteissa yritykset voivat keskenään sopia hyvinkin erilaisia tilanteita ylivoimaiseksi esteeksi. Esimerkiksi sopimusketjussa merkittävän alihankkijan vakavat toimitusvaikeudet kannattaa sopia ylivoimaiseksi esteeksi. Kansainvälinen kauppakamari (ICC) on laatinut mallilausekkeita ylivoimaisen esteen tilanteeseen.

Kun sopimuksia tehdään epidemian jo puhjettua, koronavirukseen liittyvät häiriöt on syytä mainita force majeure -lausekkeessa sopimusvastuusta vapauttavana esimerkkinä, sillä muuten lausekkeeseen vetoamisen edellytykset eivät välttämättä täyty. Tämä johtuu siitä, että tilanne ei ole enää ennakoimaton.

Kauppakamarit voivat antaa todistuksia koskien force majeure-tilannetta. Niissä kauppakamari vahvistaa tietyn tapahtuman olemassaolon, kun saa tästä riittävän näytön. Se sitten onko po. asia ylivoimainen este, riippuu edellä kerrotuin tavoin yksittäisestä tilanteesta ja osapuolten sopimusehdoista.

Pitääkö ennakkomaksuja palauttaa ylivoimaisen esteen tilanteessa?

Tapauskohtainen kysymys on se, onko ylivoimaisen esteen tilanteessa **yritysten välisessä kaupassa** (b-b-kauppa) joko palautettava jo saatuja ennakkomaksuja tai onko toimittajalla oikeus veloittaa syntyneitä kustannuksia.

Ennakkomaksut ovat vastiketta sopimussuoritukselle, joka väliaikaisesti estyy tai lopulta peruuntuu. Esimerkiksi ylivoimaisen esteen mallilausekkeita voisi tulkita niin että ylivoimaisen esteen aiheuttama epätasapaino tulee korvata eli sopimussuorituksia pitää palauttaa.

Voi myös katsoa, että jos toimittaja pitäisi saadut ennakkosuoritukset ilman että sille on syntynyt kustannuksia, saisi se perusteetonta etua maksajan kustannuksella. Samalla logiikalla voisi katsoa, että jos toimittajalle on syntynyt kustannuksia, jotka ovat hyödyttäneet asiakasta – esimerkiksi tehty markkinointia – olisi toimittajalla oikeus veloittaa näitä kustannuksia ylivoimaisen esteen tilanteessakin. Asiakashan on saanut jo vastiketta tilaukselleen.

Kuluttajakaupassa – kun yritys myy kulutushyödykkeitä kuluttajalle – maksujen palautusvelvollisuus on todennäköisesti laajempi. Esimerkiksi Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) matkoja koskeva ohjeistus lähtee matkan peruutuksen tapahtuessa järjestäjän toimesta koko maksetun matkan hinnan palauttamisesta.

Toisaalta kuluttajakaupassakin arvioinnin lähtökohta on elinkeinoharjoittajan kaupan teon yhteydessä esittämät sopimusehdot – kunhan ne ovat kuluttajan kannalta kohtuulliset. Siten ehdoissa voisi sopia maksuista tai niiden palauttamisesta ylivoimaisen esteen tilanteessa. Koronatilanteen yhteydessä kannattaa seurata KKV:n ohjeistusta asiassa.

kirjoittaja: Marko Silen, johtaja, varatuomari, Helsingin seudun kauppakamari